

حکیم  
مواہم  
اللهم صل علی محمد  
وآل محمد  
صلواتک  
مبارکة  
وعلی  
ابن  
الحسن  
علیه  
السلام  
وآل  
سلام

بنو النبی  
صلواتک  
مبارکة



**تهیه: ابراهیم حیدری**

**استان خراسان رضوی**

**مشهد مقدس**

**سال تحصیلی ۱۴۰۰-۱۳۹۹**

# فلسفه (۱)

درس ۱: چیستی فلسفه

درس ۲: ریشه و شاخه‌های فلسفه

درس ۳: فلسفه و زندگی

درس ۴: آغاز تاریخی فلسفه

درس ۵: زندگی بر اساس اندیشه

فصل ۱: فلسفه و ابعاد آن

درس ۶: امکان شناخت

درس ۷: ابزارهای شناخت

درس ۸: نگاهی به تاریخچه معرفت

فصل ۲: معرفت و شناخت

درس ۹: چیستی انسان (۱)

درس ۱۰: چیستی انسان (۲)

درس ۱۱: انسان، موجود اخلاق‌گرا

فصل ۳: انسان

چه مطالبی  
را در فلسفه  
خواهیم  
خواند

# ابزارهای شناخت





# خلاصه مطالب درس ۶

معنای معرفت و شناخت برای هر انسانی روشن است.

رابطه کار می برند

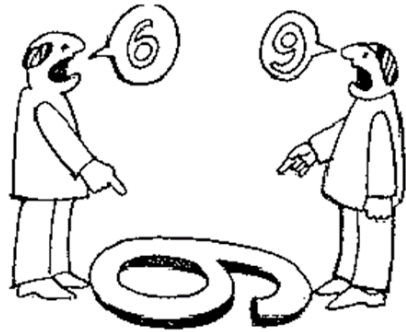
می دانیم

نمی دانیم

چون همه انسان ها  
دو عبارت

چرا؟

امکان رسیدن به شناخت و معرفت برای هر انسانی هست و این مطلب یک امر روشن است.



چون اگر امکان شناخت نبود

چرا؟

شما الان در کلاس نبودید.

هیچ وقت اختلاف نظر پیش نمی آمد

قادر به برقراری ارتباط با دنیای اطراف خود نبودیم



ویژگی های شناخت

در معرض  
خطا و  
اشتباه

محدود

تدریجی

**شکاکیت مطلق چیست؟**

**یعنی شک در اصل دانستن و همه دانسته ها**

**چرا شکاکیت امکان پذیر نیست؟**

**چون تناقض پیش می آید و تناقض محال است**

**همین که کسی بگوید «شناخت امکان پذیر نیست»**

**خود نوعی شناخت است.**



**در این درس به دنبال چه هستیم؟**

**انسان چه ابزارهایی برای معرفت و شناخت دارد؟**

**این ابزارها چه قلمروی دارند؟**

**این ابزارها چقدر اعتبار دارند؟**





**کاری نداریم که با گزاره های ذیل موافق هستید یا مخالف؟**

**پس از مطالعه به این دو سوال پاسخ بدهید**

**گویندگان این جمله ها با چه ابزاری به آنها پی برده و آنها را پذیرفته اند؟**

**هر یک از این گزاره ها مربوط به چه حوزه هایی از دانش بشر میشود؟**

عبارت‌های زیر را با دقت بخوانید.

۱ سرنوشت هر کس در گرو عملی است که خود انجام داده است.

۲ تاریخ بشر با حوادث تلخ و ناگوار فراوانی آمیخته است.

۳ یکی از فرشتگان الهی جبرئیل است که آوردن وحی بر پیامبران را بر عهده دارد.

۴ زمین علاوه بر حرکتی که به دور خود و به دور خورشید دارد، حرکتی هم همراه با منظومه شمسی در کهکشان دارد.

۵ انسانی که واقعاً خدا را مقصود خود قرار بدهد، اعمالش در جهت رسیدن به او خواهد بود.

۶ جهان برای برخی انسان‌ها حکم قفس را دارد.

حس<sup>۳</sup>



عقل



قلب



ابزارهای شناخت کدامند؟

وحی الهی، برترین شهود



اولین ابزار شناخت

جزیی- غیر ارادی- زمانمند

مشترک میان انسان و حیوان

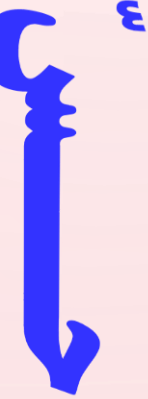
گرچه خطا می کند ولی مورد اعتماد است

ابزاری برای بهره مندی از طبیعت

تامین کننده مواد اولیه برای عقل

یکی از نشانه های ارزش و اعتبار شناخت حسی، توانایی حس در شناخت تفاوتها و تمایزهاست

شناخت تفاوت ها باعث می شود به کمک عقل از اشیاء متفاوت استفاده های مختلف کند



گاهی ما در هنگام استفاده از حواس دچار خطا می شویم؛ مثلاً ممکن است چوب را داخل آب، شکسته ببینیم یا یک ساختمان بزرگ را، از فاصله دور، کوچک بیندازیم.

■ آیا چنین پیشامدهایی سبب سلب اعتماد ما از حواس می شود؟ چرا؟

■ برای اینکه به خطای خود در این موارد پی ببریم، باید از چه ابزاری استفاده کنیم؟ آیا باز هم باید از حواس کمک بگیریم؟

■ آیا اینکه انسان می تواند متوجه خطای خود شود، می تواند دلیلی بر توانایی حواس برای شناخت اشیا باشد؟

آیا حسّ از عهده همه شناخت‌ها بر می‌آید؟

مثلاً حسّ از عهده چه شناخت‌هایی بر نمی‌آید؟

حقایق نامحسوس مثل



وجود بُعد غیر جسمانی

احساسات درونی مثل شادی و غم

دانستنی‌های علم ریاضی

دانستنی‌های علم فلسفه مثل علّیت



نتیجه  
اینکه:

عقل

هم می تواند

حقایق محسوس و طبیعی را  
بشناسد

حقایق غیر محسوس و  
غیر طبیعی را بشناسد

عقل به عنوان مهمترین منبع شناخت برای خود ابزاری هایی دارد

ابزارهای عقل

استدلال

حس  
درونی

حس  
بیرونی

# عقل با کمک هر یک از ابزارهای خود به نوعی شناخت می رسد

به شناخت تجربی می رسد

حس بیرونی

به شناخت درونی می رسد

حس درونی

به شناخت عقلی محض می رسد

استدلال

عقل با کمک



شناخت تجربی = علوم تجربی

با کمک حواس

عقل

و تحلیل عقلانی یافته های حسی

می تواند به بسیاری از اسرار و رموز طبیعت پی ببرد و قوانین طبیعی را بشناسد

علم فیزیک - شیمی - زیست و...

مثل

به این نوع شناخت «شناخت تجربی» می گویند

فقط عالم طبیعت است

حیطه و قلمرو شناخت تجربی کجاست؟

# عقل چگونه یافته های حسی را تحلیل می کند؟

فلزی را حرارت داده ایم و اکنون بعد از حرارت فلز منبسط شده است

یافته حسی

آیا میان انبساط فلز و حرارت ارتباط هست؟

آیا انبساط فلز فقط در اثر حرارت دادن رخ می دهد؟

آیا همیشه فلز در اثر حرارت منبسط می شود؟

تحلیل  
عقلانی

## پس از تحلیل عقلانی به چه اصولی می‌رسیم؟

آیا میان انبساط فلز و حرارت ارتباط هست؟

پدیده‌ها خود به خود پدید نمی‌آیند، بلکه هر پدیده‌ای نیازمند علت است

۱

آیا انبساط فلز فقط در اثر حرارت دادن رخ می‌دهد؟

هر پدیده علتی ویژه دارد، و از هر چیزی، هر چیزی پدید نمی‌آید

۲

آیا همیشه فلز در اثر حرارت منبسط می‌شود؟

طبیعت، همواره یکسان عمل میکند

۳



مبانی فلسفی علوم تجربی

یا قواعد عقلی علوم تجربی

به این اصول  
چه می گویند؟

پدیده ها خود به خود پدید نمی آیند،  
بلکه هر پدیده ای نیازمند علت است

۱

هر پدیده علتی ویژه دارد،  
و از هر چیزی، هر چیزی پدید نمی آید

۲

طبیعت، همواره یکسان عمل میکند

۳

قواعد  
عقلی  
علوم  
تجربی

ارسطو

این قواعد عقلی را چه کسی پایه گذاری کرد؟

بزرگترین شاگرد افلاطون بود

هم در فلسفه تبحر داشت

هم یک دانشمند علوم طبیعی بود

ارسطو

**ابن سینا**

**کدام دانشمند در توضیح و تبیین قواعد عقلی**

**علوم طبیعی نقش بسزایی دارد؟**

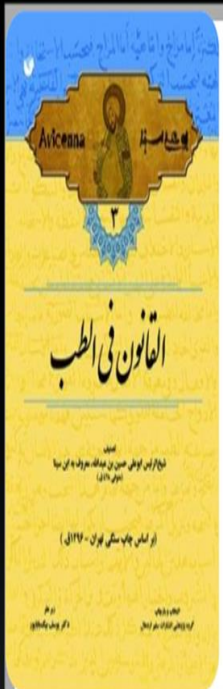
کتابهای متعددی هم در فلسفه و هم علوم طبیعی نوشت که همواره مورد توجه فیلسوفان و دانشمندان علوم طبیعی بوده است

در گسترش اندیشه های ارسطو درباره قانون علیت و ابعاد مختلف آن تأملات عمیقی کرد و توضیحاتی بیان نمود که همچنان قابل استفاده است

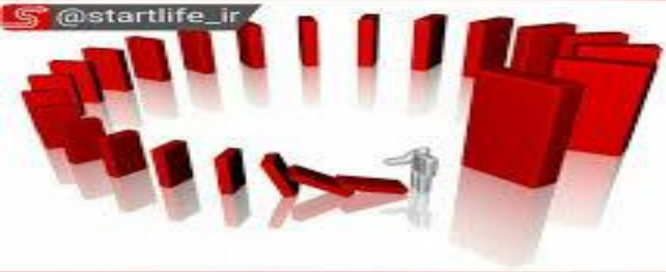
قانون علیت از تجربه و آزمایش به دست نمی آید، بلکه برعکس، خودش پایه و اساس هر تجربه ای است

**ابن سینا**

**قانون**







# اصل علیت

یکی از قواعد اولیه  
تعقل است که انسان در  
شناخت هر پدیده ای از  
آن استفاده می کند



# شناخت درونی



انسان احساسات درونی را مستقیماً درک می کند  
و این درک عقلی است.

شناخت احساسات درونی  
شما چگونه میسر می شود؟

**علت ایجاد چنین احساساتی  
چگونه درک می شود؟**

**شناخت درونی**

**با کمک استدلال انسان می تواند علل شادی  
غم، ترس، استرس، و... کسب نماید**

**چرا خوشحالی؟**

**چون تیم محبوبیم به فینال جام قهرمانان رسیده است من خوشحال هستم**

**چرا می ترسی؟**

**چون ممکن است در این اوضاع گرفتار بیماری کرونا شوم می ترسم**

## بیان نمونه \*

آیا می‌توانید نمونه‌های دیگری از ویژگی‌ها و حالات نفس را مثال بزنید که انسان ابتدا آن را در خود یافته و سپس در موجودات دیگر مشاهده کرده است؟

.....

.....

.....





شما چگونه به  
شناخت موارد ذیل  
پی می برید؟

آیا با حسّ و تجربه می توانیم این موارد را بشناسیم؟

# شناخت عقلی محض

گاهی عقل بدون  
کمک از حواس و  
صرفا با

و چینش  
استدلال

تفکر

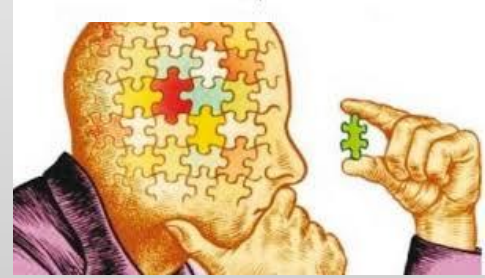
به حقایقی می رسد و دانش هایی را پایه گذاری می کند.

به این شناخت ها چه می گویند؟

علم ریاضی و فلسفه

مثل

شناخت عقلی



# فلسفه

انسان به کمک فلسفه یافته هایی سودمند درباره کل هستی، به دست می آورد



اساس سایر دانشها است

این یافته های عقلی

اساس زندگی انسان ها است

حیطه و قلمرو شناخت عقلی چیست؟

کل عالم هستی و حقایق غیر مادی



آیا در علومی که از راه استدلال عقلی محض به دست می آیند، امکان خطا و اشتباه وجود دارد؟ با توجه به آنچه در منطق، دربارهٔ استدلال آموخته‌اید، در این باره توضیح دهید.

.....

.....

.....

وجود  
آخرت

وجود  
خدا

و...

وجود  
بهشت

عرفا چگونه به  
شناخت موارد ذیل  
پی می برند؟

آیا از افرادی مثل پیامبران و عرفا مطالبی شنیده  
اید که بدون عقل و استدلال به آن رسیده باشند؟

**حافظ:**

**دوش پنهان گفت با من کاردانی تیزهوش**

**گفت آسان گیر بر خود کارها کز روی طبع**

**وانگهم در داد جامی کز فروغش بر فلک**

**مولوی**

**دور بادا عاقلان از عاشقان /  
گر در آید عاقلی گو راه نیست  
:عقل تا تدبیر و اندیشه کند /**

**دور بادا بوی گلخن از صبا  
/ و در آید عاشقی گو مرحبا  
رفته باشد عشق تا هفتم سما**

**کز شما پنهان نشاید داشت راز می فروش**

**سخت می گیرد جهان بر مردمان سخت کوش**

**زهرة در رقص آمد و بر بطزان می گفت نوش**

مطابق نظر نویسندگان یکی دیگر از ابزار شناخت قلب است.

بدون استفاده از تجربه و آزمایش و بدون استدلال عقلی در قلب تجلی میکند

چرا؟

بی واسطه است

۱

شناخت  
قلبی

قلب انسان حقیقت را چنان در می یابد که گویا با چشم میبیند.

چرا؟

«معرفت شهودی»  
نامیده میشود

۲



تقویت ایمان

۱

تعالی بخشیدن به نفس و تهذیب آن

۲

کمال طلبی همراه با عبادات خالصانه،

۳

به تدریج و گام به گام

۴

شناخت قلبی  
تحت چه  
شرایطی  
حاصل می  
شود؟

## حافظ از شهود قلبی خود چنین حکایت می کند:

دوش وقت سحر از غصه نجاتم دادند  
بیخود از شعشعۀ پرتو ذاتم کردند  
چه مبارک سحری بود و چه فرخنده شبی  
بعد از این روی من و آینه وصف جمال  
من اگر کامروا گشتم و خوشدل چه عجب  
هاتف آن روز به من مژده این دولت داد  
این همه شهد و شکر کز سخنم می ریزد  
همت حافظ و انفاس سحرخیزان بود  
و اندر آن ظلمت شب آب حیاتم دادند  
باده از جام تجلی صفاتم دادند  
آن شب قدر که این تازه براتم دادند  
که در آنجا خبر از جلوه ذاتم دادند  
مستحق بودم و اینها به زکاتم دادند  
که بدان جور و جفا صبر و ثباتم دادند  
اجر صبریست کزان شاخ نباتم دادند  
که ز بند غم ایام نجاتم دادند

حیطه و قلمرو شناخت قلبی چیست؟

کل هستی و حقایق غیر مادی

## یکی از اقسام شهود قلبی **وحی الهی** است



**برترین شهود است**

**ویژه پیامبران است**

**خداوند حقایق و معانی و حتی گاهی کلمات و عبارات خود را بر قلب پیامبر نازل می کند**

**پیامبر آن معانی و کلمات و عبارات را دریافت می کند و هیچ گونه دخل و تصرفی از طرف پیامبر در آن صورت نمی گیرد**

**معرفت  
و حیانی**



## معارف وحيانی چیست؟

خداوند از طريق وحي و به واسطه پيامبران،  
معارفی را در اختيار بشر قرار می دهد که به  
آن «معارف وحيانی» می گویند



قرآن کریم نمونه ای از کلام  
الهی است که بر قلب آخرین  
پیامبر (ص) نازل شده است.

ما انسان ها چگونه می توانیم از حقایق قرآن آگاه شویم؟

به میزان توانایی و همت

با تأمل و تدبیر